

JONIŠKIS

JONIŠKIO RAJONO ISTORINĖS PRAEITIES PAMINKLAI

Iš kairės: Joniškio herbas; knygos „Joniškio rajono istorinės praeities paminklai“ (Vilnius : POLI, 1999) viršelis

Joniškio krašte žmonės pradėjo kurtis vėlyvojo Neolito laikotarpiu (2500–1500 m. pr. Kr.). Gyventojų čia padaugėjo II a. po Kr.

IV–V a. Joniškio krašte gyveno žemaičių, latgalių, sėlių ir žiemgalių gentys.

V–XIII a. žiemgaliai gyveno Latvijos Duobelės, Jelgavos, Rygos, Bauskės rajonuose, dabartinės Lietuvos teritorijoje esančiuose Pavalio, Pakruojo, Akmenės, Joniškio rajonų teritorijose. Žymiausi žiemgalių palikti paminklai Joniškio rajone yra Jauneiškių, Stungių, Lieporių kapynai, Žagarės, Žvelgaičio, Raktuvės ir Sidabrės (dab. Kalnelio k.) piliakalniai.

XIII a. rašytiniuose šaltiniuose minimos ir Joniškio rajono vietovės: Žagarės žemė (1254 m.), Žagarės pilis (1271 m.), Raktės pilis (1289 m.), Sidabrės pilis (1289–1290 m.). Tuo laikotarpiu Raktės ir Sidabrės pilių gynėjai, nesugebėdami atsilaikyti prieš žymiai stipresnį Livonijos ordiną, buvo priversti palikti savo žemes ir pasitraukti į Lietuvą.

1523 m. tuo metu vis dar pagoniškame Joniškio krašte (tą faktą liudija Vilniaus vyskupo Jono vizitacija) pradėtas kurti Joniškio miestas.

1526 m. Joniškyje pastatyta katalikų bažnyčia.

1530 m. Joniškyje pradėjo veikti pirmoji šiame mieste žinoma papartinė mokykla.

1607 m. Joniškis paminėtas rašytiniuose šaltiniuose (bažnyčios konfirmacijos dokumentas). Tuo metu čia buvo turgaus aikštė, keturios gatvės – Upytės, Vokiečių, Žagarės, Užmūšės.

1616 m. liepos 4 d. Lenkijos-Lietuvos valdovas Zigmantas III Vaza Joniškui suteikė Magdeburgo privilegiją, miestui duotas antspaudas, kuriame pavaizduotas šv. arkangelas Mykolas su kalaviju. Ši teisė miestui pakartotinai suteikta 1635, 1650, 1679, 1718, 1736, 1764 m.

1792 m. savivaldos teisės Joniškui atnaujintos paskutinį kartą. Iki XVII a. pab. Joniškis buvo didžiausias tuo laikotarpiu buvusios Šiaulių ekonomijos miestas.

1636, 1649, 1748, 1868, 1893 m. Joniškyje siautėjo gaisrai. Joniškio kraštą stipriai nualino XVII a. vykę karai su švedais, maro epidemijos.

XVIII a. vid. Joniškyje įsikūrė pirmieji žydai.

1796 m. vykstant Šiaulių ekonomijos valstiečių sukilimui, Joniškis buvo sukilimo centras.

1795 m. Joniškis buvo prijungtas prie Rusijos, Jekaterina II panaikino miesto savivaldos teises, Joniškį ir jo apylinkėse esančias žemes perdavė Platono Zubovo žiniai.

1836–1858 m. pro Joniškį nutiestas Rygos–Tilžės plento ruožas.

1865 m. Joniškyje įsteigta valdinė dviemė mė mokykla.

1871 m. mieste pradėjo veikti vaistinė.

1895–1901 m. perstatyta mūrinė Joniškio bažnyčia.

1897 m. Joniškyje buvo 4 774 gyventojai (didžiąją jų dalį sudarė lietuviai ir žydai, nemažai buvo ir latvių).

1909–1911 m. Joniškyje veikė „Saulės“ draugijos mergaičių mokykla.

1911 m. Joniškyje atidarytas didelis privatus K. Petrausko knygynas, o prie jo – biblioteka.

1916 m. pro Joniškį buvo nutiestas platusis geležinkelis, jungęs Šiaulius su Jelgava, 1916–1922 m. – siaurasis geležinkelis iš Joniškio į Žeimelį (veikė iki 1960 m.).

1918 m. Joniškyje pradėjo veikti elektra.

1919 m. pradėjo veikti Joniškio progimnazija. Jos naujas pastatas iškilo 1933 m.

1928 m., pažymint Lietuvos nepriklausomybės dešimtmetį, Joniškyje pastatytas paminklas.

1933 m. Joniškui suteiktos antraeilio Lietuvos miesto teisės.

1936 m. pastatyta nauja pradžios mokykla (dabar 2-oji vidurinė mokykla).

1937 m. miesto gatvės pradėtos grįsti akmenimis.

1938 m. mieste pastatyta nauja elektros stotis.

1939 m. Joniškyje buvo 5 132 gyventojai.

Tarpukaryje Joniškyje gyvenę latviai turėjo savo maldos namus ir vidurinę mokyklą (įsikūrė 1921 m.), leido savo laikraštį.

1941, 1944–1952 m. sovietai iš miesto ištrėmė apie 130 žmonių.

1941–1944 m. naciai Joniškio krašte sunaikino daugumą čia gyvenusių žydų tautybės žmonių (Žagarės grafo D. Naryškino parke jų tuo laiku nužudyta apie 3 tūkst., Vilkiaušio miške – apie 500).

1944 m. einant frontui pro Joniškį, mieste buvo sugriauti pastatai, buvę pietinėje miesto aikštės dalyje bei Livonijos gatvės pradžioje.

1945 m. pradėtas leisti Joniškio rajono laikraštis „Tarybinis balsas“.

1945 m. Joniškis buvo apskrities centras.

1950 m. Joniškis tapo rajono centru.

1971 m. pastatyti nauji Joniškio kultūros rūmai.

1959 m. pradėjo veikti Joniškio grūdų produktų kombinatas.

1956 m. atidaryta Joniškio muzikos mokykla.

1969 m. Joniškio senamiestis paskelbtas vietinės reikšmės urbanistikos paminklu.

1978 m. atidaryta Joniškio 3-oji vidurinė mokykla.

1987 m. pradėjo veikti Joniškio žemės ūkio mokykla.

1989 m. įkurtas Joniškio istorijos ir kultūros muziejus.

1992 m. Joniškui sugrąžintas senasis miesto herbas, kuriame pavaizduotas šv. archangelas Mykolas, nugalintis slibiną.

Paskutiniais metais Joniškyje yra apie 12,5 tūkst. gyventojų. Mieste veikia trys vidurinės mokyklos, dvi iš jų – gimnazijos.

Iš viso Joniškio rajone yra apie 150 respublikinės ir vietinės reikšmės istorijos ir kultūros paminklų.

Literatūra:

1. *Joniškio rajono kultūros paminklai*. - Vilnius : POLI, 1999.

2. Interneto leidinys *Joniškio rajono savivaldybė*. Interneto prieiga <http://www.joniskis.lt/index.php?MenuID=3> (žr. 2007-11-19).